

Klinika adiktologie

1. lékařská fakulta a Všeobecná fakultní nemocnice

Univerzita Karlova v Praze

Minimální preventivní program základní školy: rámec reprezentující příležitost, jak dětem systémově zajistit dostupnost zdravotních témat a programů

Michal Miovský

Konference „Efektivní strategie podpory zdraví II“

Praha 12. června 2014, SZU

Základní otázky a požadavky na úvod...

Zajistit promítnutí a zastoupení zdravotní prevence ve školách je možné pouze prostřednictvím kooperace a konsensu – vícekolejnost a „partizánský“ přístup nevedou ke kýženému stavu:

- Škola není součástí zdravotního systému.
- Škola má svá psaná a nepsaná pravidla.
- Promítnutí zdravotní prevence není samozřejmost a je předmětem jednání obou stran.
- Zdravotní témata a intervence do školské prevence patří a tvoří jeden z jejích pilířů – nejsme nezvanými hosty, ale je nutné abychom respektovali pravidla hry.
- Pracovníci školy a její zřizovatelé jsou naši partneři a neseme společnou zodpovědnost za bezpečnost a kvalitu programů a intervencí vůči dětem, rodičům i společnosti.

I.

Kudy cesta nevede

aneb

pohádkový požadavek obsahující
všechno a nic, nelze ani kontrolovat,
ani říci, zda je vlastně naplňován nebo ne
(Metodický pokyn čj.: 14514/2000 – 51
a jeho další varianty)

MPP je „základní nástroj prevence v resortu školství“ str. 2:

- odpovědnost za systematické vzdělávání pracovníků....
- systémové zavádění etické a právní výchovy, výchovy ke zdravému životnímu stylu kdekoli je to možné...
- uplatňování různých forem a metod působení na jednotlivce a skupiny dětí a mládeže...
- vytváření podmínek pro smysluplné využití volného času...
- spolupráce s rodiči a osvětová činnost pro rodiče....
- průběžné sledování konkrétních podmínek a situace z hlediska rizik výskytu sociálně patologických jevů a včasné zachycení ohrožených dětí a mladistvých...
- diferencované uplatňování preventivních aktivit a programů zaměřených na jednotlivé rizikové skupiny....
- poskytování poradenských služeb....

I. Pokud chci „něco“ kontrolovat, musím „to“ definovat

MPP pak v této jasně definové podobě je třeba (str. 3):

- Minimální preventivní program je pravidelně jednou ročně vyhodnocován.
- Sledována je celková účinnost minimálního preventivního programu (do jaké míry bylo dosaženo stanovených cílů) i jeho průběh (jak program postupoval).
- Měřena je také efektivita jednotlivých aktivit, které byly v rámci minimálního preventivního programu realizovány...

...vždyť je to tak snadné a všichni víme a máme definováno co je cílem a jak jej chceme dosáhnout...

- **Minimální preventivní program** je komplexním dlouhodobým preventivním programem školy/školského zařízení a je součástí školního vzdělávacího programu, který vychází z příslušného RVP, popř. je přílohou dosud platných osnov a učebních plánů. Při jeho realizaci **vycházíme ze situace**, že škola má pro něj samozřejmě pouze **omezené časové, personální a finanční možnosti**, a je proto nutné klást důraz na co nejvyšší efektivitu při existujících zdrojích. Program má **jasně definované dlouhodobé a krátkodobé cíle** a je naplánován tak, aby mohl být řádně proveden. Musí být **přizpůsoben** kulturním, sociálním či politickým okolnostem i struktuře školy či specifické populaci jak v jejím rámci, tak v jejím okolí. Program musí důsledně **respektovat rozdíly ve školním prostředí**, oddalovat, bránit nebo snižovat výskyt rizikového chování a zvyšovat schopnost žáků a studentů činit informovaná a zodpovědná rozhodnutí.

Obecný rámec MPP II.: zadání autorského týmu

- Zpracovaný návrh MPP pro ZŠ **formuluje pouze doporučený rozsah, strukturu a výstupní znalosti, dovednosti a způsobilosti (kompetence)** (viz výsledná podoba návrhu formulovaná v kapitolách 5.1. – 5.9). Nejde tedy o dogma a jediný možný model MPP, ale o pokus vypracovat jeho obecné schéma (kostru), podle kterého by bylo možné z různých typů konkrétních programů a intervencí (zajišťovaných např. různými poskytovateli) sestavit výslednou, na míru školy odpovídající podobu a propojit tak všechny preventivní komponenty realizované na úrovni ZŠ do jednoho celku. **Předložený návrh tak má mít orientační funkci a být vodítkem, jakým způsobem sestavit odpovídající MPP na míru potřebám a možnostem konkrétní školy.**

Co musí splnit MPP, resp. co musíme definovat:

- 1) Definovat rámec (výchozí teorie, pojmy...).
- 2) Definovat cíle (viz Miovský et al., 2010).
- 3) Definovat cílové skupiny (věk, pohlaví, rizikovost atd.).
- 4) Definovat metody a postupy co a jak může být prováděno a s kým a za jakých podmínek a jak je to ověřeno a s jakými výsledky.
- 5) Jak sestavit základní mapu napříč ZŠ (postup jak metody a postupy kombinovat a jak je zasadit do chodu školy a jejího programu).
- 6) Doporučené rozsahy a obsah dílčích částí.
- 7) Jak to celé pak lze kontrolovat a rozvíjet.

II.

Ukotvení základních východisek:

(A)

Základní pojmy a teorie (Miovský et. al, 2010 a 2012)

(B)

Stanovit obecné podmínky provádění.

(C)

Analýza existujících programů v ČR a ve světě.

(D)

Stanovit konkrétní výstupní požadavky (cíle)

(E)

Stanovení limitů (RVP i škola má své limity...)

II. Základní východiska a parametry MPP: (A: teorie, rámec, pojmy)

Pojmový a teoretický rámec definovala učebnice PP (Miovský et al., 2010) a Výkladový slovník základních pojmů (Miovský et al., 2012):

- 1.** Agrese (k lidem u věcem), vč. šikany a autoagrese, Rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, Poruchy příjmu potravy, Rasismus a xenofobie, Negativní působení sekt, Sexuální rizikové chování, Závislostní chování (adiktologie), Záškoláctví.
- 2.** Základní rámec je dán integrativním/mezioborovým a mezisektorovým konceptem rizikového chování.
- 3.** Je vytvořen a definován teoreticky konzistentní rámec školské primární prevence, který zahrnuje všechny základní oblasti.

II. Základní východiska a parametry MMP (A: teorie, rámec, pojmy)

Základní oblasti dopadů rizikového chování a jejich možné vztahy ke gesci jednotlivých klíčových resortů

Prevence zdravotních dopadů rizikového chování

Prevence sociálních dopadů rizikového chování

Prevence výchovných a vzdělávacích dopadů rizik. chování

Prevence kriminálních dopadů rizikového chování

Prevence dopadů RCH na bezpečnost v dopravě atd.

Příklad: Užívání alkoholu adolescenty

Základní oblasti dopadů rizikového chování (užívání alkoholu) a jeho možného vztahení ke gesci jednotlivých klíčových resortů

Zdravotní oblast: neurotoxicita, úrazy, předávkování, orgánová poškození atd.

Sociální oblast: nedokončení kvalifikace a budoucí nezaměstnanost, špatné začlenění atd.

Školství: vzdělávací problémy ve škole, konflikt se školním řádem a pedagogy, problémy se začleněním do šk. kolektivu

Oblast kriminality: prodej alkoholu, ničení majetku v opilosti, konflikty a agrese v opilosti, znalost norem atd.

Oblast dopravy: řízení malých motorek, kola atd. pod vlivem alkoholu a budoucí ŘP na auto atd.

E: Základní parametry/limity MPP

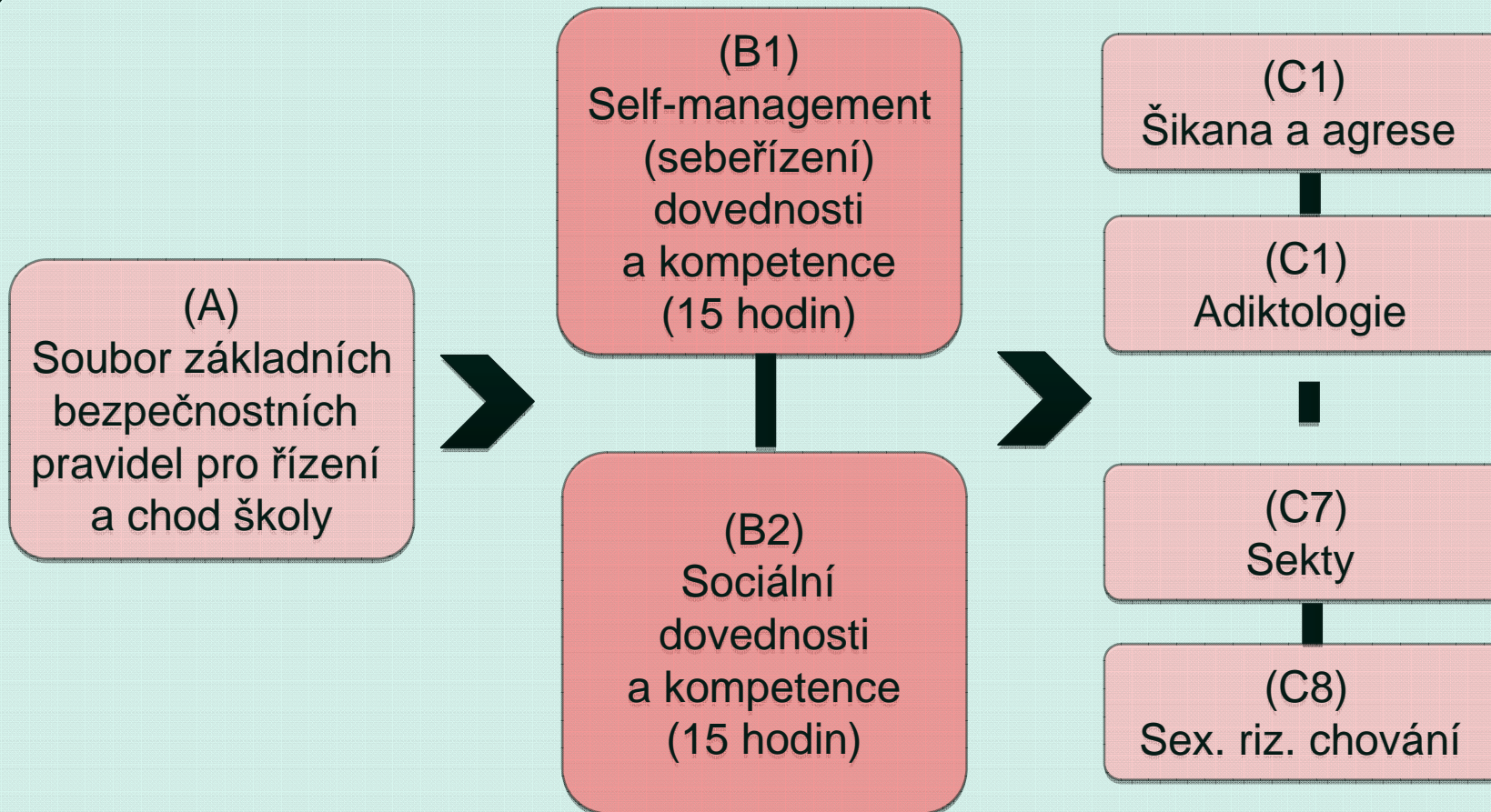
- 1) Jednoduché **členění cílových skupin**: zvoleny vývojové fáze v kombinaci s dělením věku a logikou RVP (4 základní skupiny napříč ZŠ).
- 2) Maximální **jednoduchost při sestavování plánu** pro ŽS z hlediska struktury a návaznosti.
- 3) Jasně **definovaný obsah** co dítě musí zvládnout: tedy rozpracování cílů do podoby požadavku na výstupní **znalosti, dovednosti a kompetence** dítěte na závěr každé ze 4 etap v rámci ZŠ.
- 4) Maximální **variabilita z hlediska volby programů**.
- 5) Maximální **variabilita z hlediska poskytovatele** s důrazem na samostatnost školy při tvorbě a rozhodování.
- 6) **Zohlednění specifik** školy, regionu, situace.
- 7) **Maximální rozsah** pro všechno stanoven na 100 hodin (současný model pracuje s 90 hodinami).

III. Struktura a rozsah navrhované podoby Minimálního preventivního programu

III. Struktura navrhované podoby MPP (celek)

Základní rámec MPP v celkovém rozsahu 100 hodin v 1. – 9. třídě ZŠ

III. Struktura navrhované podoby MPP: (část C1-C8) o rozsahu max. 60 hodin pro ZŠ

Ročník	I. II.	III. IV.	V. VI.	VII., VIII., IX.	Počet hodin/ Celkem
Prevence					
Záškoláctví	1	0	1	0	2
Šikana/agrese	1	3	3	4	11
Rizikové sporty/doprava	1	2	3	2	8
Rasismus/ xenofobie	0	1	1	1	3
Sekty	0	1	1	1	3
Sex. rizikové chování	0	1	2	4	7
Adiktologie	2	2	4	2	10
Týraní, zneužívání	1	1	1	1	4
Poruchy příjmu potravy	0	2	4	2	8
Počet hodin celkem	3	14	21	16	56

Deskriptory:

- Představují konceptuální rámec, který propojuje každou oblast prevence se systémem národního kvalifikačního rámce ve vzdělávání (harmonizováno s konceptem Q-RAM).
- Formulovány pomocí výstupů z dané oblasti prevence.
- Vymezují identitu dané oblasti vůči jiným oblastem MPP.
- Vyjadřují obsah a rozsah příslušných znalostí, dovedností a kompetencí dětí dle ročníku a počtu hodin vymezených na prevenci v konkrétní oblasti (C1-C8).
- Převádí jednotlivé cíle, formulované v rámci popisů oblastí, do podoby očekávaných výstupů (znalostí, dovedností, kompetencí) relevantních pro děti v příslušných ročnících.
- Vytváří tak koherentní systém z hlediska obsahu.

1. Znalosti:

- Strukturovaný souhrn souvisejících poznatků a zkušeností z určité oblasti a k nějakému účelu.
- Informace a vědomosti, kterými dítě disponuje na určitém stupni vývoje a ročníku školy (4 kategorie).
- Jsou získávány intervencí nebo skrze vlastní zkušenost a následně uplatňovány v praxi (formou kompetencí).
- Formulovány pomocí vhodných sloves – zná, prokazuje, identifikuje, rozumí, chápe, ví, ovládá, rozlišuje.
- Znalosti bývají zpravidla utříděny v určitém hierarchickém systému znalostí.

2. Dovednosti:

- Schopnost použití odborných znalostí.
- Vyjadřují, že dítě má vědomosti a zkušenosti potřebné pro vykonávání určité činnosti.
- Souhrn postupů, metod, způsobů chování a jednání, se kterými je schopno dítě podle své úrovně v přiměřeném rozsahu pracovat.
- Osvojení určité dovednosti znamená, že se člověk naučil, co má dělat (má příslušné vědomosti) a jak to má dělat (dokáže přenést své vědomosti do praxe).
- Výsledkem je skutečnost, kdy někdo jiný může pozorovat jeho dovednost v akci a hodnotit ji.
- Formulují se pomocí vhodných sloves – umí, uplatňuje, organizuje, realizuje, používá.

3. Kompetence:

- schopnost uplatňovat nabyté vědomosti, znalosti postupů a dovednosti ve stálých a opakujících se situacích, ale také v měnících se podmínkách.
- Uplatnění toho, co člověk ví a co umí, v konkrétní úkolové či problémové situaci a využití této schopnosti v různých situacích.

POZOR: schéma není dogma

Prezentovaný návrh znalostí, dovedností a způsobilostí (kompetencí) u všech 9 základních oblastí rizikového chování napříč celou základní školou, integruje výstupy a působení všech tří pilířů MPP (kapitola 3, 4 a 5 návrhu).

Je tedy v tomto smyslu sumářem výstupů za všechny části MPP, neboť v realitě samozřejmě není možné od sebe tyto výstupy oddělovat (a je třeba zdůraznit, že snaha tímto způsobem je definovat má především didaktický a normativní význam) a musí tvořit jeden celek.

Výstupy je třeba v tomto smyslu vnímat celistvě a vzájemně provázaně a v tomto smyslu by měly být případně aplikovány též nástroje kontroly, zda si jsou děti opravdu (a do jaké míry) schopny tyto výstupní znalosti, dovednosti a způsobilosti (kompetence) v průběhu MPP osvojit.

IV.

**Ukázka z definice výstupních znalostí,
dovedností a kompetencí:**

Prevence v adiktologii

Výstupy úrovně 2

(3. – 4. ročník ZŠ)

III. Struktura navrhované podoby MPP: ukázka

1. Znalosti:

- Zná smysl a význam základních principů zákonů vztahujících se k tabáku, alkoholu a neleg. drogám.
- Zná a rozumí hlavním negativním (zdravotním a společenským) důsledkům užívání návykových látek.
- Ví, co má udělat, když se dozví, že kamarád užívá drogy a/nebo když se objeví droga ve škole.
- Zná strategie odmítání nabídky drog od kamarádů/spolužáků/rodičů nebo cizí osoby.
- Ví na koho se obrátit v případě problémů s užíváním návyk. látek a jakým způsobem.
- Má přehled o organizacích poskytující pomoc mimo školu, včetně kontaktů a telefonních čísel.

III. Struktura navrhované podoby MPP: ukázka

2. Dovednosti:

- Chápe důsledky a rizika užívání návyk. látek/umí aplikovat znalosti a vysvětlit souvislosti užívání návyk. látek.
- Má vytvořené protidrogové postoje a umí je obhájit.
- Dokáže nasměrovat kamaráda na pomoc, pokud se dostane do problémů s užíváním drog.
- Umí aplikovat různé strategie odmítání drogy nabízení od blízké nebo cizí osoby.
- Umí aplikovat různé postupy v různých situacích v případě, že sám potřebuje pomoc ve spojitosti s užíváním drog.
- Je schopen identifikovat rizikové situace ve vztahu k užívání návykových látek u sebe či kamaráda a umí aplikovat různé strategie jak tato rizika snížit.

3. Kompetence:

- Je způsobilý aplikovat osvojené znalosti a dovednosti v přístupu k návykovým látkám (tj. zná jejich rizika, dokáže odhadnout škodlivé zdrav. a sociální následky apod.)
- Zvládne aplikovat různé strategie odmítnutí drogy nabízené od blízké i neznámé osoby
- Je schopno požádat o pomoc v případě užívání drog a přijít (např. za metodikem prevence či psychologem ve škole).
- Je schopný pomoci při identifikaci a řešení problémů svého kamaráda/ sourozence/rodiče, který má problémy s návykovými látkami (na své úrovni).
- Zvládne komunikovat s pedagogy/psychology či policií při zvládnání či minimalizaci rizikových situací, např. drog ve škole a školních akcích (na své úrovni).

Klinika adiktologie

1. lékařská fakulta a Všeobecná fakultní nemocnice
Univerzita Karlova v Praze

mmiovsky@adiktologie.cz
www.adiktologie.cz

**Děkuji za
pozornost**